

KB-termlistan

2011-10-13

Innehåll	Sida
audiovisuellt dokument	4
AV-dokument	4
bild	5
bilddokument	5
bildmotiv	6
blogg	15
bloggartikel	15
blogginlägg	15
bok	11
chatt	15
dagstidning	13
databas	17
dokument	3
e-bok	11
e-dokument	7
elektronisk bok	11
elektroniskt dokument	7
fonogram	12
gränssnitt	17
icke-elektroniskt dokument	8
inspelad radioutsändning	16
inspelad tv-utsändning	16
lydbok	12
lydbok framställd enligt § 17 URL	12
monografi	9
monografiskt dokument	9
seriellt utgivet dokument	10
socialt medium	14
strömmande e-dokument	7
textdokument	4
tidskrift	13
verk	11

Term:	dokument
Definition:	samling av information som tillsammans med det medium det är fäst eller lagrat på behandlas och fungerar som en enhet
Anmärkning:	<p>Allt som KB har i uppdrag att förvalta kallas <i>dokument</i> i det här sammanhanget.</p> <p>Dokument kan för det första delas in i textdokument, bilddokument och AV-dokument. Se vidare <i>textdokument</i>, <i>bilddokument</i> och <i>AV-dokument</i>.</p> <p>Dokument kan för det andra delas in i elektroniska och icke-elektroniska dokument. Se vidare <i>elektroniskt dokument</i> och <i>icke-elektroniskt dokument</i>.</p> <p>Dokument kan för det tredje delas in i monografiska dokument och seriellt utgivna dokument. Se vidare <i>monografiskt dokument</i> och <i>seriellt utgivet dokument</i> (hit hör periodika).</p> <p>Ett flerbandsverk, t.ex. NE, kan behandlas som ett enda dokument. Samtidigt kan varje del och även varje artikel i flerbandsverket behandlas som enskilda dokument. En box med LP-skivor kan behandlas som ett enda AV-dokument. Samtidigt kan varje skiva och även varje spår på en skiva behandlas som enskilda AV-dokument. Ett fotoalbum kan behandlas som ett enda bilddokument. Samtidigt kan varje fotografi behandlas som enskilda bilddokument.</p> <p>Med medium kan menas t.ex. pergament, papper, mikrofilm, magnetband, cd-skiva, bärbart dataminne (t.ex. ett USB-minne) och stationärt dataminne (i datorns hårddisk). Således kan t.ex. en karta vara fäst på mediet papper eller lagrat som en fil på mediet hårddisk.</p>

Term: **textdokument**

Definition: dokument där informationen utgörs huvudsakligen av text

Anmärkning: Exempel på textdokument är romaner, kokböcker, brev, protokoll, rapporter, reklamblad, broschyrer, programblad, dagstidningar, tidskrifter. Noter behandlas inom KB som text. Till textdokument räknas därför även musikalier.

Observera att textdokument kan vara handskrivna eller tryckta samt även förekomma i elektronisk form, t.ex. som pdf-filer, som e-brev.

Jämför dokument

Term: **AV-dokument**

Synonym: audiovisuellt dokument

Definition: dokument där informationen utgörs huvudsakligen av inspelat ljud och/eller rörliga bilder

Anmärkning: Exempel på AV-dokument är ljudinspelningar (t.ex. inspelade radioprogram, fonogram såsom LP-skivor och ljudböcker), inspelningar med både ljud och rörliga bilder (t.ex. videogram, filmer, inspelade tv-program), inspelningar med enbart rörliga bilder (t.ex. stumfilmer) och multimedieproduktioner (t.ex. dataspel). Som AV-dokument kan också t.ex. ett magasin diabilder med tillhörande ljudband räknas liksom inspelad text-tv.

Observera att AV-dokument kan lagras på olika sätt: mekaniskt (t.ex. på LP-skivor), magnetiskt (t.ex. på VHS-band, hårddiskar), optiskt (t.ex. på DVD-skivor) och elektroniskt (t.ex. på USB-minnen).

Jämför: dokument

Term:	bilddokument
Avrådd term:	bild (tidigare: bildobjekt)
Definition:	dokument där informationen utgörs huvudsakligen av bild
Anmärkning:	<p>Ordet <i>bild</i> används med många betydelser. I definitionen av begreppet bilddokument används <i>bild</i> med betydelsen 'visuell gestaltning'. (Observera att rörliga bilder inte räknas hit.)</p> <p>Ibland används <i>bild</i> som synonym till <i>bilddokument</i>, dvs. dokument som t.ex. ett fotografi, en teckning. Det kan skapa begreppsförvirring. Av tydlighetsskäl bör man därför inom KB använda termen <i>bilddokument</i> i stället för <i>bild</i> när man menar själva dokumentet.</p> <p>Exempel på bilddokument är målningar (t.ex. akvareller, oljemålningar), teckningar, ritningar (t.ex. arkitekturritningar, mönsterförlagor för tillämpad konst), silhuettklipp, tryck (t.ex. grafiska blad), fotografier. Även t.ex. medaljer och byster räknas i det här sammanhanget som bilddokument. Affischer och löpsedlar betraktas som textdokument eftersom det huvudsakliga innehållet utgörs av text. Postrar betraktas som bilddokument eftersom det huvudsakliga innehållet utgörs av bild.</p> <p>Observera att bilddokument kan vara handgjorda eller tryckta samt även förekomma i elektronisk form.</p>
Jämför:	bild, dokument
Term:	bild
Definition:	tillverkad, visuell gestaltning i huvudsak i två dimensioner, vars betydelsebärande delar är närvarande för seendet på en och samma gång och genom sin samtidiga inbördes verkan ger tolkningsmöjlighet
Anmärkning:	<p>Bild definieras här som något specifikt i förhållande till exempelvis talat språk, text eller musik. I definitionen inbegrips inte rörliga bilder.</p> <p>Ordet <i>bild</i> används med många betydelser. Ibland används <i>bild</i> som synonym till <i>bilddokument</i>, dvs. dokument som t.ex. ett fotografi, en teckning, eller till <i>bildfil</i>. Det kan skapa begreppsförvirring. Av tydlighetsskäl bör man därför inom KB använda termen <i>bilddokument</i> i stället för <i>bild</i> när man menar själva dokumentet. Av tydlighetsskäl bör man inte heller använda <i>bild</i> om man menar <i>bildfil</i>.</p>
Jämför:	bilddokument

Term:	bildmotiv
Definition:	ämne för det som en bild ger en synlig framställning av
Anmärkning:	<p>Bildmotiv är det som en bild åskådliggör – genom att avbilda, representera, illustrera eller symbolisera – och som man med kunskap om omvärlden och tidigare erfarenhet av bildframställningar kan ha en uppfattning om.</p> <p>Ett bildmotiv kan vara t.ex. en fågel, Kalle Anka, Gustaf III, nationalism, längtan.</p>
Jämför:	bild

Term:	elektroniskt dokument
Synonym:	e-dokument
Definition:	dokument vars information är digitalt lagrad och manifesteras och blir åtkomlig via någon form av elektronisk utrustning
Anmärkning:	<p>Med ett elektroniskt dokument avses ett textdokument, AV-dokument eller bilddokument som har ett visst bestämt innehåll som är avsett att presenteras vid varje användning. Det innebär att bland annat sociala medier (t.ex. en viss blogg) där innehållet kontinuerligt kan förändras av användarna inte av KB räknas till elektroniska dokument. Däremot kan en viss typ av aktivitet på sociala medier ses som elektroniska dokument (t.ex. en viss bloggartikel eller en avslutad blogg).</p> <p>Ett elektroniskt dokument kan vara fast lagrat på optisk skiva (t.ex. en musikinspelning på en cd-skiva eller en film på en dvd-skiva), lagrat i ett ändringsbart minne i en uppspelningsutrustning, i en lokal dator eller på en server (t.ex. en ljudbok i form av en nedladdad fil). Det elektroniska dokumentet kan också vara ett strömmande dokument som man får åtkomst till via webben (t.ex. Youtube-klipp, Spotify-musik och en del av de ljudböcker som biblioteken erbjuder låntagarna) och finnas i olika filformat (t.ex. mp3-format, jpeg-format, pdf-format, wav-format).</p> <p>Hittills har AV-dokument delats upp i digitala AV-dokument och analoga AV-dokument. Numera används <i>elektronisk</i> oftare än <i>digital</i> i samband med dokument som är digitalt lagrade men åtkomliga via elektronisk utrustning. För att terminologin ska bli samordnad inom KB bör man därför även om AV-dokument använda <i>elektroniskt AV-dokument</i> i stället för <i>digitalt AV-dokument</i>. (Se Svenska datatermgruppens utredning om <i>elektronisk</i> och <i>digital</i>, fråga 148.)</p>
Hänvisning:	[se lagen om e-plikt]
Jämför:	dokument, icke-elektroniskt dokument, strömmande dokument
Term:	strömmande e-dokument
Definition:	elektroniskt dokument som är tillgängligt via en webbplats och vars information blir åtkomlig successivt i stället för först när hela dataöverföringen är klar
Anmärkning:	Ett strömmande e-dokument finns tillgängligt via Internet, t.ex. på webbplatsen hos ett bibliotek. Även t.ex. filmer, radioprogram och musik förekommer som strömmande e-dokument.
Jämför:	elektroniskt dokument

Term:	icke-elektroniskt dokument
Definition:	dokument vars information är lagrad på annat sätt än digitalt och som antingen kan uppfattas direkt via sinnen eller kan uppfattas eller avkodas via teknisk utrustning
Anmärkning:	<p>Hittills har det inte varit nödvändigt att ha ett samlingsbegrepp för t.ex. tryckta text- och bilddokument, handskrifter, grafiska blad eller de analoga AV-dokument som KB förvaltar. I och med att den tekniska utvecklingen nu också möjliggjort att dokument finns i elektronisk form uppstår ett behov av mer beskrivande benämningar för de icke-elektroniska dokumenten. Alla bör dock vara medvetna om att det inte i alla sammanhang är nödvändigt att vara så precis i själva termvalet.</p> <p>För att terminologin ska bli samordnad inom KB borde även t.ex. vinylskivor och videofilmer kallas ”icke-elektroniska AV-dokument”. Men trots att de är att betrakta som icke-elektroniska dokument finns en språklig tradition att kalla dem <i>analog</i>. För närvarande kallas således de icke-elektroniska dokumenten för <i>icke-elektroniska textdokument</i>, <i>icke-elektroniska bilddokument</i> och <i>analog AV-dokument</i>.</p> <p>Exempel på analoga AV-dokument är vinylskivor och videofilmer. Exempel på icke-elektroniska textdokument är romaner (i tryckt form), handskrifter och textaffischer. Exempel på icke-elektroniska bilddokument är akvareller, fotokopior på papper och vykort.</p>
Jämför:	elektroniskt dokument

Term:	monografiskt dokument
Synonym:	monografi
Definition:	dokument som offentliggörs fristående från annat dokument och som är avslutat i en eller flera delar
Anmärkning:	<p>Ett monografiskt dokument kan utgöras av ett textdokument, ett AV-dokument eller ett bilddokument och kan även publiceras i elektronisk form.</p> <p>Exempel på monografiska textdokument är romaner (t.ex. ”Röda rummet” av August Strindberg), men även reklambroschyrer (t.ex. Rustas reklamblad och prislista) och valaffischer (t.ex. ”Kräftor kräfvade dessa drycker” från 1922). Ett brev kan ses som ett monografiskt textdokument men ingår ofta i en svit brev i ett personarkiv.</p> <p>Exempel på monografiska AV-dokument är musikvideor (t.ex. en inspelad konsert med Robyn), ljudböcker i form av romaner och enskilda musikers album, varje del i en tv-serie (t.ex. delarna i ”Raskens”) liksom tv-serien som helhet och varje del i ett återkommande radioprogram (t.ex. delarna i ”Smoke rings”).</p> <p>Exempel på monografiska bilddokument är vykort, akvareller och visitkortsfotografier.</p> <p>Handskrifter räknas här till monografiska textdokument även om de inte offentliggjorts.</p>
Jämför:	dokument, seriellt utgivet dokument

Term:	seriellt utgivet dokument
Definition:	dokument utgivet i en serie av sammanhörande dokument
Anmärkning:	<p>Seriellt utgivna dokument kan utgöras av textdokument, AV-dokument eller bilddokument och kan även publiceras i elektronisk form.</p> <p>Seriellt utgivna dokument kan delas upp i periodika och monografiska serier.</p> <p>Exempel på olika slags periodika i form av textdokument är dagstidningar (t.ex. Dagens Nyheter), tidskrifter (t.ex. ”Min häst”) och årsböcker (t.ex. Turistföreningens årsbok). Exempel på olika slags monografiska serier i form av textdokument är ”Kulla-Gulla”-böckerna och Acta-serien.</p> <p>Exempel på olika slags periodika i form av AV-dokument är dagligen återkommande nyhetsprogram (t.ex. SVT:s nyhetssändning ”Rapport”), regelbundet återkommande radioprogram (t.ex. SR:s ”Morgonpasset”) och regelbundet utgivna cd-skivor (t.ex. ”Absolute Music”). Exempel på olika slags monografiska serier i form av AV-dokument är tv-programmen ”Rederiet” och ”Bibliotekstjuven”, radioprogrammen ”Sommar i P1” sommaren 2010.</p> <p>Exempel på olika slags periodika i form av bilddokument är årligen återkommande portföljer med grafiska blad och Radiohjälpens årligen utgivna adventskalender. Exempel på olika slags monografiska serier i form av bilddokument är en serie av postrar föreställande Roslinmålningar utgivna av Nationalmuseum och en serie samlarbilder av fotbollspelare från VM 1970.</p>
Jämför:	dokument, monografiskt dokument

Term: **verk**

Definition: avgränsad intellektuell och/eller konstnärlig skapelse

Anmärkning: Ett verk kan manifesteras i olika dokument.

Jämför: bok, dokument

Term: **bok**

Anmärkning: Begreppet bok är mångtydigt. Därför bör man inom KB inte använda ordet *bok* i sammanhang när man vill vara precis, t.ex. i fackspråklig kommunikation.

Om man avser en avgränsad intellektuell och/eller konstnärlig skapelse utan att man vill knyta detta till något dokument kan man använda termen *verk*. Om man avser den fysiska enheten kan man använda termen *volym*. Om man avser en viss roman i tryckt form kan man använda termen *tryckt monografiskt textdokument*. Hittills har det inte varit nödvändigt att vara så precis. Men i och med att den tekniska utvecklingen nu möjliggjort att monografiska dokument också finns i elektronisk form uppstår ett behov av att även tydliggöra det ”vanliga” tryckta dokumentet i förhållande till det elektroniska etc.

Jämför: dokument, ljudbok, monografiskt dokument, verk

Term: **e-bok**

Synonym: elektronisk bok

Anmärkning: Begreppet e-bok är mångtydigt. Därför bör man inom KB inte använda ordet *e-bok* i sammanhang när man vill vara precis, t.ex. i fackspråklig kommunikation.

Exempel: Om man avser en viss roman i elektronisk form kan man använda termen *elektroniskt monografiskt textdokument*.

Jämför: bok, elektroniskt dokument

Term:	fonogram
Definition:	AV-dokument i form av ljudinspelning
Anmärkning:	<p>Tidigare stod fonogram för ljudinspelningar fast lagrade på t.ex. fonografcyllindrar, vinylskivor, CD-skivor, magnetband, DAT-band (Digital Audio Tape), tråd etc. De digitalt lagrade fonogrammen kan i dag förekomma som fristående filer och alltså finnas t.ex. lagrade i ett minne i en mp3-spelare eller förekomma som strömmande Spotify-dokument.</p> <p>Av historiska och praktiska skäl betraktar KB fonogram som varje AV-dokument som innehåller en ljudinspelning oavsett om dokumentet är utgivet eller ej. Således räknas till fonogram även dialektinspelningar och inspelade radioprogram.</p>
Jämför:	AV-dokument, ljudbok
Term:	ljudbok
Definition:	utgivet fonogram bestående av ett textverk vars innehåll är inläst eller producerat med talsyntes
Anmärkning:	Texten i en ljudbok är inläst eller producerad med talsyntes, och eventuella bilder, diagram och tabeller kan vara beskrivna i tal. Även andra ljud kan förekomma, t.ex. musik och ljudillustrationer.
Jämför:	fonogram, verk
Term:	ljudbok framställd enligt § 17 URL
Avrådd term:	talbok
Anmärkning:	<p>Vissa ljudböcker har anpassats för personer med läshandikapp och producerats i enlighet med 17 § i upphovsrättslagen. En sådan ljudbok har benämnts <i>talbok</i>. Förändringar i upphovsrättslagen och den tekniska utvecklingen har gjort att begreppet kan behöva beskrivas med en annan term. Dels kan termen <i>talbok</i> vara missvisande (andra ljud än tal kan förekomma), dels är denna bok snarare en typ av ljudbok (vilket vi alltså vill poängtera med termvalet).</p> <p>Ljudböcker framställda enligt § 17 får framställas utan att författaren måste ge sitt tillstånd för produktionen, vilket alltså skiljer dessa ljudböcker från andra.</p>
Jämför:	fonogram, ljudbok

Term:	dagstidning
Definition:	redaktionellt framställt textdokument som har som primärt syfte att sprida aktuella nyheter av speciellt eller allmänt intresse och som normalt utkommer med minst ett nummer varje vecka
Anmärkning:	<p>En dagstidning som publiceras i tryckt version på papper räknas till icke-elektroniska dokument och kallas emellanåt för <i>papperstidning</i>. En dagstidning som publiceras elektroniskt förekommer t.ex. i pdf-format. Numera publiceras vissa dagstidningar också som en sorts webbplatser.</p> <p>Dagstidningar räknas till periodika (se vidare <i>seriellt utgivet dokument</i>). Det innebär å ena sidan att t.ex. Dagens Nyheter kan ses som en enda enhet, dvs. den dagstidning som funnits under en och samma titel sedan 1864. Å andra sidan kan ett visst nummer av dagstidningen Dagens Nyheter ses som ett monografiskt dokument. Likaså kan de olika artiklarna i ett visst nummer av Dagens Nyheter ses som olika monografiska dokument.</p>
Jämför:	textdokument
Term:	tidskrift
Definition:	redaktionellt framställt text- eller bilddokument som har som syfte att sprida ett fakta- och/eller nöjesinriktat innehåll av allmän eller ämnesinriktad karaktär och som är avsett att ges ut återkommande med högst ett nummer per vecka
Anmärkning:	<p>En tidskrift som publiceras i tryckt version på papper räknas till icke-elektroniska dokument. En tidskrift som publiceras elektroniskt förekommer t.ex. i pdf-format. Numera publiceras vissa tidskrifter också som en sorts webbplatser.</p> <p>Tidskrifter räknas till periodika (se vidare <i>seriellt utgivet dokument</i>). Det innebär å ena sidan att t.ex. "Min Häst" kan ses som en enda enhet, dvs. den tidskrift som funnits under en och samma titel sedan 1972. Å andra sidan kan ett visst nummer av "Min Häst" ses som ett monografiskt dokument. Likaså kan de olika artiklarna i ett visst nummer av "Min Häst" ses som olika monografiska dokument.</p> <p>Exempel på en tidskrift som är ett bilddokument är "Poster".</p>
Jämför:	bilddokument, textdokument

Term: **socialt medium**

Definition: mötesplats på Internet där innehållet skapas av användarna och vars syfte är att skapa, upprätthålla och utveckla kontakter och relationer genom informationsutbyte

Anmärkning: Å ena sidan kan man använda formen *sociala medier* när man vill tala om två eller flera (räknebara) sociala medier, det vill säga mötesplatser av typen bloggar (i betydelsen 'webbsida med blogg-inlägg'), chattar (dvs. chattlinjer), diskussionsforum, sociala nätverk (Facebook), användargenererade fildelningsforum (Youtube, Flickr), webbplatser med innehåll som produceras gemensamt av flera (Wikipedia).

Exempel: "TNC medverkar i två olika typer av sociala medier: med egen blogg på TNCs webbplats och med en sida i Facebook."

Å andra sidan kan man använda formen *sociala medier* i en vid och kollektiv betydelse. Då står det mer övergripande för en kommunikationsmiljö som baserar sig på interaktivitet och användarorientering. I denna mer oprecisa användning av uttrycket *sociala medier* innefattas aktiviteter som

- det att upprätthålla kontakter i Facebook genom att dela med sig av sin personliga information till övriga användare
- skapandet och läsandet av inlägg i t.ex. bloggar eller i chattar
- utveckling av öppen programvara
- elektronisk handel mellan konsumenter (till exempel auktionstjänster som eBay.com och Tradera)
- interaktiv och användarorienterad värdering och jämförelse av kvalitet och pris på tjänster och produkter (till exempel webbtjänster som Pricerunner och Prisjakt)
- online-spel mellan flera deltagare.

Exempel: "TNC är ute på de sociala medierna och ber om synpunkter på termfrågor."

Term: **blogg**

Definition: webbsida där olika ämnen avhandlas genom att en skribent kontinuerligt gör skriftliga inlägg som andra i regel kan kommentera

Anmärkning: En blogg med kommentarsfunktioner betraktas som ett socialt medium.

Jämför: blogginlägg, socialt medium

Term: **blogginlägg**

Synonym: bloggartikel

Definition: dokument i form av ett inlägg på en blogg

Anmärkning: Den som kommenterar ett blogginlägg gör en så kallad bloggkommentar. Även *bloggpost* förekommer som synonym till *blogginlägg*.

Jämför: blogg

Term: **chatt**

Definition: socialt medium i form av skriftlig dialog i realtid mellan användare på Internet eller annat datornät

Jämför: socialt medium

Term: **inspelad radioutsändning**

Definition: AV-dokument från en utsändning i radio

anmärkning: Inspelade radioutsändningar utgörs framför allt av radioprogram men även av programpresentationer och andra kortare inslag som t.ex. Veckans pausfågel, Fröken Ur, reklaminslag.

De inspelade radioutsändningarna finns lagrade på magnetband samt i form av datafiler.

Inspelade radioprogram kan tillhandahållas bland annat som strömmande e-dokument (se vidare *strömmande e-dokument*) och som nedladdningsbara poddfiles.

Jämför: AV-dokument

Term: **inspelad tv-utsändning**

Definition: AV-dokument från en utsändning i television

anmärkning: Inspelade tv-utsändningar utgörs framför allt av tv-program men även av programpresentationer och andra kortare inslag som t.ex. tv-tablåer, klockan som visas i pauser, reklaminslag.

De inspelade tv-utsändningarna finns lagrade på magnetband samt i form av datafiler.

Inspelade tv-program kan tillhandahållas bland annat som strömmande e-dokument (se vidare *strömmande e-dokument*) och som nedladdningsbara filer.

Via "Text-tv" tillhandahålls elektroniska textdokument.

Jämför: AV-dokument

Term: **databas**

Definition: mängd av data som är lagrade i en gemensam struktur och i vilka sökning och urval enligt olika kriterier kan göras med hjälp av en programvara

anmärkning: En databas är inte i sig själv ett dokument men kan generera dokument.

jämför: dokument

term: **gränssnitt**

definition: kontaktyta mellan olika funktioner eller delar i ett system

anmärkning: Exempel på gränssnitt är gränssnittet mellan två program, mellan dator och modem samt mellan dator och skrivare. En lånedisk kan också sägas utgöra ett gränssnitt: gränssnittet mellan bl.a. låntagare och bibliotekarie. Användargränssnitt, eng. user interface, kallas det gränssnitt som möjliggör kommunikation mellan människa och dator och utgörs bl.a. av det man ser på bildskärmen.